

BRIGITTE BENKEMOUNOVÁ

Zápisník Dory Maarové



 metafora

Slavná surrealistka, básnířka a fotografka – žena,
která uhranula Picassovi a sama se zapsala do dějin umění.

Uznávaná fotografka, malířka, básnířka, členka surrealistické skupiny. To vše byla Dora Maarová kromě toho, že jednoho dne potkala Pabla Picassa a stala se jeho milenkou. Novinářka Brigitte Benkémounová odhaluje pomocí nalezeného zápisníku život slavné umělkyně, její vztahy s osobnostmi bohémské Paříže a úsilí, které věnovala umění.

Fascinující studie Paříže a její umělecké avantgardy, která by měla být povinnou četbou pro příznivce surrealismu a moderního umění.

– Publishers Weekly

„Dějiny umění v kombinaci s detektivkou: co by mohlo být víc vzrušující?“

– ARTnews

Brigitte Benkemounová

ZÁPISNÍK
DORY MAAROVÉ

Brigitte Benkemounová

ZÁPISNÍK DORY MAAROVÉ

Přeložil Tomáš Havel

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

**Kniha vychází za finančního přispění
Ministerstva kultury ČR.**

Je suis le carnet de Dora Maar © Editions Stock, 2019

Cover Roxane Lagache

Cover Illustration: Archives de Dora Maar / Photo de Dora Maar, Paris, 1947 © Rogi André, Bibliothèque nationale de France / *Sans-titre (Main-coquillage)*, Dora Maar © Adagp, Paris, 2019 / Répertoire de Dora Maar, 1951

Translation © Tomáš Havel, 2020

Czech edition © Grada Publishing, a. s., 2020

All rights reserved

ISBN 978-80-7625-470-1 (ePub)

ISBN 978-80-7625-469-5 (pdf)

ISBN 978-80-7625-116-8 (print)

*Thierrymu,
který měl to štěstí ztratit i nalézt.*

*Rodičům,
ztraceným, avšak nikdy zapomenutým.*

Nejdříve najdu, potom hledám.

Picasso

*Mám úžasný osud, ať už se zdá jakýkoli.
Dříve jsem říkala: mám příliš tvrdý osud,
ať už se zdá jakýkoli.*

Henriette Theodora Markovitchová

Předmluva
Nalezený předmět

Přišel poštou, pečlivě zabalený v bublinkové obálce.

Tatáž značka, tatáž velikost, tatáž hladká kůže, ale červenější, hebčí a s větší patinou.

Říkala jsem si, že se mu bude líbit, možná ho bude mít i raději.

Zrovna ztratil malý diář Hermès, který nebyl ani tak starý, ale tím, že ho nosil všude s sebou, nakonec vypadal dost opotřebovaně. Jakýsi talisman s vyraženými iniciálami T. D.; přilnul k němu fyzicky i citově...

Pokaždé, když něco ztratí – většinou se jedná o běžnou věc: cestovní pas, klíče, mobil –, musím hledat s ním. Většinou nacházím rychle... Ale tentokrát byl diář k nenalezení. Po několika dnech T. D. rezignoval a rozhodl se, že si koupí nový.

„Tenhle typ kůže se už bohužel nevyrábí,“ oznámil mu prodavač s náznakem lítosti v hlase a zdvořilým gestem, že diskuse pro něj skončila. Každý druhý by se spokojil s kůží zrnitou, vroubkovanou nebo krokodýlí. Jenže T. D. se nikdy nevzdává. Svůj poklad na-

lezl na portálu eBay, v oddělení „vintage – drobné kožené zboží“. Za sedmdesát eur. A za pár dní mu přišel.

Umíněnost je nakažlivá – T. D. nebyl doma, a tak jsem chtěla sama ověřit, že zasláné pouzdro bude skutečně přesně odpovídat tomu ztracenému. Důkladně jsem ho prozkoumala. Přitom jsem se podívala i dovnitř.

Prodejce z něj vyňal výměnný roční diář, do nějž si bývalý majitel nejspíš zapisoval schůzky, pozvánky či různé tajnosti. Ve vnitřní kapsičce však zůstal malý zápisník – telefonní seznam. Bezděčně jsem v něm zalistovala. Bezpochyby roztržitě, protože mi trvalo tři stránky, než jsem narazila na Cocteaua! Ano, Cocteau a u něj adresa: 36, rue Montpensier! Vzpomínám, jak mě zamrazilo v zádech a hned nato mi vyrazil dech další objev: Chagall, 22, place Dauphine! Začala jsem překotně obracet stránky: Giacometti, Lacan... A pak už defilovali jeden za druhým: Aragon, Breton, Brassai, Braque, Balthus, Éluard, Leonor Finiová, Leiris, Ponge, Poulenc, Signac, de Staël, Sarrautová, Tzara... Dvacet stránek, na nichž jsou v abecedním pořadí seřazeni největší umělci poválečné doby. Dvacet stránek, které je třeba si ještě jednou projít, aby člověk uvěřil. Dvacet neskutečných stránek soukromého seznamu surrealismu a moderního umění. Dvacet stránek, které člověk šokovaně hledí pohledem. Dvacet stránek, jichž se skoro ani nedotýkám ze strachu, že by se mi snad mohly rozpadnout pod rukama, rozplynout se jako sen. A úplně na konci datace nalezeného pokladu – kalen-

dář na rok 1952 dokazuje, že notýsek pochází z roku 1951. Už nikdy nebudu vyčítat T. D., že něco ztratil.

Samozřejmě mě zajímalo, kdo si hnědým inkoustem poznamenal všechna ta jména. Kdo mohl znát všechny ty velikány 20. století a pohybovat se mezi nimi? Nutně zase nějaký velikán!

Hned na úvod se tedy poctivě doznávám k tomu, že jsem o ničem nerozhodla. Ten zápisník jsem si nevybrala, vtrhl mi do života, vnutil se, vnutil mi...

Padla jsem do léčky, nedokážu odolat vábení jmen, jsem jako policejní pes, kterému podstrčili pachovou stopu zmizelého... Hledej... Hledej...

Už jsem lapená, a to ještě ani nevím, kdo se za písmem skrývá. Vydávám se za přeludem, uhranutá jeho přáteli dřív než jeho vlastním životem. Zatím nevím, jak se jmenuje, ale ty stránky jsou jako klíčová dírka, jíž pozoruji zmizelý svět, jemuž se žádný jiný nevyrovná.

Michèle S.

Hameau de la Chapelle

Cazillac

Podle poštovního razítka je balíček odeslaný z města Brive-la-Gaillarde. Jak to, že tak výsostně pařížské adresy dorazily z nějakého Brive-la-Gaillarde?

V inzerátu uvedeném na portálu eBay se uvádí, že prodejcem je starožitnice bydlištěm asi třicet kilometrů od Brive-la-Gaillarde, v půvabné vesničce jménem Cazillac, ležící v jednom ze zelených údolíček vápencové plošiny Martel v departementu Lot. Cazillac má sotva pět set obyvatel a je – nepříliš – známý svým románským kostelem s věží z 12. století, obecními veřejnými prádelnami, chlebovou pecí a sauvatským křížem, jenž jako symbol označující 45. rovnoběžku stojí přesně na půl cesty mezi severním polem a rovníkem. Takže odtud pochází můj zápisník! Ze ztraceného bodu na Zemi, který ale leží v přesném středu naší severní polokoule.

Objevila jsem i jméno surrealistického umělce pocházejícího z nedalekého okolí. Ale kdo zná Charlese Breuile? Zjevně ani Breton, ani Braque, ani Balthus...

Na plošinu Martel jezdívala i Édith Piaf. V padesátých letech několikrát pobývala v domě s pečovatelskou službou několik kilometrů odsud. Po setmění se chodívala modlit do zchátralého kostelíku přilepeného ke skále. Prý zaplatila i opravu vitráží a od faráře si vymínila slib, že o tom do její smrti nic neřekne. Co když to byla Édith Piaf? Přátelila se s Cocteauem, koncem druhé světové války se poznala s Aragonem, fotografoval ji Brasaï.

Prodejkyňě zápisníku však v rychlé odpovědi na můj e-mail všechny spekulace kolem Édith Piaf a Cazillacu rozptýlila: „Před několika lety jsem koupila sadu dvou zápisníků Hermès v rámci příjemné dražby v městečku Sarlat v kraji Périgord. Víc o tom nevím, ale znám adresu pořadatele dražby, můžu se ho zeptat, zda nemá informace o prodejcích. Nic neslibuju, ale dám vám vědět.“

Slib dodržela a asi za měsíc se dozvídám, že pouzdra na diáře prodala žena pocházející z nedalekého města Bergerac, osobně je, ještě s dalšími předměty, přinesla pořadateli aukcí starožitností v Sarlatu. Michèle zjistila i přesné datum konání dražby v Sarlatu, bylo to 24. května 2013.

Ohledně dalších informací mi radí obrátit se přímo na ředitele dražební síně v Sarlatu. Ukáže se však, že je to nemožné – nejdřív je na dovolené, potom má příliš práce a nakonec mi dá na srozuměnou, že ho romaneskní příběh nalezeného notýsku ani za mák nevzrušuje: „O manželích, kteří ho prodali, toho moc nevím, jen to, že se nedávno odstěhovali hodně dale-

ko odsud. S lidmi v adresáři podle mě nejspíš nemají nic společného. Anebo o tom nechtějí mluvit.“

On sám o tom zjevně „nechce mluvit“. Po několika větách do telefonu a následujících dvou nebo třech e-mailech dělá vše pro to, aby mi zahradil cestu k bývalým vlastníkům notýsku.

Chci ho obměkčit, a tak mu říkám, že můj otec také pořádal dražby. A vůbec nelžu! Jako dítě jsem si celé dny hrála mezi umakartovým nábytkem, provenzálskými almarami, otvírala zrezivělé kovové krabice, vysunovala vrzající zásuvky. Celou dobu jsem doufala, že mezi starými alby, kapesními hodinkami naházenými bez ladu a skladu spolu se starými klíči nebo pod hromádkami ještě naškrobených prostěradel najdu nějaký poklad. Vzpomínám si na trochu štiplavý pach starého prachu, na oblaka jemných, žlutých pilin, vznášejících se z nábytku prožraného červotočem. Často se hovořilo o „pozůstalosti bez dědiců“. Byla jsem smutná z osudu lidí, kteří zemrou bez příbuzných a jejichž nábytek se během sobotního dopoledne rozprchne do všech světových stran. Vzpomínám si na dražby za jeden frank, na soubory předmětů za pět franků, na otce, který vypadal, že si hraje s kladívkem, a přitom křičel „podruhé... potřetí...“, i na jásající kupce, když si odnášeli vydražené zboží. Jeden z jeho přátel hovořil o jeho podniku jako o „kasinu chudých“.

A tak na provozovatele dražební síně v Sarlatu naléhám. Ujišťuji ho, že se v jeho řemesle trochu vyznám... Chápu, že musí dodržovat určitá pravidla... Vcítuji se

do něj, hovořím co nejroztomilejším tónem... Zůstává však neoblomný. Ne a ne z něj vypáčit novou adresu prodejců ani se dozvědět, jaké další předměty mu svěřili. Je svolný pouze k tomu, že jim přepoše můj dopis, na nějž nikdy neodpovědí. I on mi přestane odpovídat na e-maily.

„Jedná se o choulostivou věc a já je nemohu k ničemu ‚legálně‘ nutit, hrozily by mi právní sankce.“

Vím, že po právní stránce má pravdu. Můj otec mi to potvrdil: „Jméno prodejce musí zůstat v tajnosti.“ Byl to, myslím, jeden z našich posledních vážných rozhovorů... Jenom se podivil tolika tajnostem kolem tak obyčejné věci. On by byl jistě vstřícnější. Nakonec s úsměvem uzavřel: „Přece se nejedná o Picassa!“ A proč by se vlastně nemohlo jednat o něj? Hned jsem si to ověřila: obě písmata bohužel spolu nemají vůbec nic společného.

Otcova poznámka mě však nahlodala, čtu si znovu a pozorněji poslední e-mail od majitele dražební síně: proč mi vykládá, že ty manžele skoro nezná? Určitě je zná dost dobře, když ví, že se „nedávno“ odstěhovali „hodně daleko“! A musel je kontaktovat, když s takovou jistotou tvrdí, že „s lidmi v adresáři nemají nic společného“ a že o tom „nechtějí mluvit“! Proč takové tajnosti? A na zápisník se vůbec nezeptal. Působil dojmem, že ho ze všeho nejvíc obtěžují moje otázky.

Netuší však, kolik energie je umíněná ženská schopná věnovat záhadě spadlé z nebe. Neví, že pro mě se jedná o hotový poklad! A i když se mi zavírají dveře do dražební síně v Sarlatu, můj notýsek zůstává

dál otevřený do světa uhrančivého tak, jak si jen stěží dokážeme představit.

Musí existovat nějaké vysvětlení, důvod, proč jednoho dne kdosi v Bergeracu vyhrabal staré kožené bordó pouzdro a rozhodl se jej prodat, aniž z něj odstranil všechnen obsah. Možná by stačilo najít Bergerac na mapě: sídlo podprefektury v departementu Dordogne v jižní části historického kraje Périgord, jen sto kilometrů cesty z Bordeaux, Brive-la-Gaillarde, Cahors či Angoulême, ale šest set ze Saint-Germain-des-Prés. Kdo mohl žít či zemřít v Bergeracu a přitom se znát se všemi, kdo něco znamenali v Paříži?

Na Wikipedii nacházím seznam „osobností se vztahem k městu“. Z nich se mohli v padesátých letech setkávat s velikány uvedenými v notýsku následující lidé:

- Desha Delteilová, klasická tanečnice, proslavená akrobatickými figurami;
- Hélène Ducová, herečka;
- Jean Bastia, režisér a scénárista;
- Jean-Marie Rivière, herec, divadelní režisér a ředitel varieté;
- Juliette Gréco.

Nikdo z nich plně neodpovídá souboru jmen uvedených v zápisníku. Dokonce ani Juliette Gréco; v jejím adresáři z roku 1951 bychom spíš našli lidi jako Jean-Paul Sartre, Boris Vian, Joseph Kosma... Svět z notýsku není přímo ten její.

Ale nakonec na to přijdu. Dotáhnu pátrání do konce. Dozví se, komu zápisník patřil.

Achille de Ménerbes
22 rue Petite Fusterie
Avignon

Zapomenu na Bergerac! Nebudu se už zabývat prodeji ani pořadatelem dražby! Mám totiž v držení předmět doličný, a tak ho podrobím podrobnému výslechu: dešifruji ho řádek po řádku, stránku po stránce, pořídím seznam všeobecně známých přátel mně neznámé osoby, další věci dohledám na internetu. A nakonec vydedukuji jméno, které schází.

A–B: První údaj je nečitelný, částečně zakrytý tmavou inkoustovou skvrnou. Druhé jméno by mohlo být ANDRADE, AYALA, na čtvrtém řádku první známé jméno: ARAGON! Následuje několik kontaktů, které mi nic neříkají: ACHILLE de MÉNERBES, BERNIER, BAGLUM... Potom několik jmen, u nichž majitel/ka potřebuje znát i adresu, možná proto, že patří k jeho/jejím důvěrnějším známým: BRETON, 44, rue Fontaine; BRASSAÏ, 81, rue Saint-Jacques; BALTHUS, château de Chassy, Blismes, Nièvre.

C: Jako první je pod tímto písmenem uvedený COCTEAU, 36, rue de Montpensier, RIC 5572; a dál

ještě číslo popisné 28 v Milly-la-Forêt (tam, kde je dnes jeho památník a muzeum). Jsou na prvních řádcích uvedení vždy ti nejbližší? Básník byl navíc velice společenský, jeho telefonní číslo v té době určitě znala celá Paříž. Následují malíři Lucien COUTAUD, 26, rue des Plantes; Marc CHAGALL, 22, place Dauphine...

Oko se chová jako paparazzi, má sklon přehlížet méně známá jména a soustředit se jedině na VIP: básníci Paul ÉLUARD a Francis PONGE, sochař GIACOMETTI, mecenáška umělců a malířka Marie-Laure de NOAILLES, skladatel Francis POULENC, malíři Leonor FINIOVÁ a Nicolas de STAËL...

Většinu přátel uvedených v zápisníku ale odhalí až internet: Lise DEHARMEOVÁ, spisovatelka a múza surrealismu, Luis FERNÁNDEZ, malíř a Picassův přítel, Douglas COOPER, sběratel a historik umění, Roland PENROSE, anglický surrealista, Susanna SOCAOVÁ, uruguayská básnířka...

Soupis se začíná podobat jakémusi poválečnému „kdo je kdo“, seznamu pečlivě vybraných hostí na recepci, jmennému rejstříku na konci biografie slavného umělce. Připomíná mi i skupinovou fotografii – v červeném přítmí temné komory se následkem účinkování vývojky objevují další a další osobnosti.

Při nedostatku jiných údajů by vlastníka zápisníku mělo být možné odhalit i podle jeho známostí. Styká se s největšími básníky své doby, často surrealisty, ale ne vždy: ÉLUARD, ARAGON, COCTEAU, PONGE, André du BOUCHET, Georges HUGNET, Pierre Jean JOUVE... Ještě víc se však pohybuje mezi výtvarníky:

CHAGALL, BALTHUS, BRAQUE, Óscar DOMÍNGUEZ, Jean HÉLION, Valentine HUGOVÁ... I mezi nimi nalezneme mnoho surrealistů... Také s několika gale-risty, s výrobcem malířských pláten... Takový seznam svědčí o malíři! A protože si poznamenal i telefonní číslo psychoanalytika Jacquesa LACANA, musel uléhat na jeho pohovku.

Usouzený, depresivní, hysterický či melancholický umělec. Není však bohem ani prokletý/á – zachovává si smysl pro praktický život, poznamenal/a si i kontakty na instalatéra, kameníka, kliniku, veterináře a kadeřnici. Jsem si jistá, že notýsek patřil ženě!

Shrnuto a podtrženo: žena, malířka, pevně svázaná se surrealismem, chodila na psychoanalýzu k Lacanovi a stýkala se s těmi nejslavnějšími. Hnidopich by pozna-menal, že v síti jejích známých chybí čtyři nebo pět ve-likánů 20. století žijících v té době v Paříži: Picasso, Ma-tisse, Dalí, Miró či René Char... Ale spíš než po těchto neuvedených musím pátrat po jiné chybějící osobě: po té, která s perem v ruce vyvolává na dvaceti stránkách fotografii svého světa.

Občas dělá chyby v pravopisu a komolí jména: píše Rochachauire místo Rochechouart, Leiris s ypsilo-nem, Alice Toklace místo Toklas. Buď je to cizinka, nebo dysgrafička.

Zpočátku se snaží. Každá stránka začíná pečlivě napsaným seznamem jmen, stejným perem, zjevně je hromadně přepisovala ze staršího adresáře. Písme-na jsou pravidelná, spíš oblá, psaná energickými, ale umírněnými tahy. Po několika řádcích se však písmo

rozvolňuje a stává se nepravdělné – to už jsou nové kontakty, které přibýly v roce 1951, telefonní čísla zapisovaná později, narychlo, na rohu stolu, s telefonním sluchátkem v ruce, první tužkou, která jí padla do ruky, anebo proto, že onoho dne byla nervózní, unavená či spěchala.

V jednom antikvariátu jsem natrefila na tlustý telefonní seznam z roku 1952. Je to krásný, aspoň pětikilogramový artefakt s deskami z oranžového, patinovaného plátna a s reklamami vytištěnými na ořízce. Nacházím v něm, porovnávám a ověřuji jména a adresy uvedené v notýsku.

Lacanovo telefonní číslo skutečně odpovídá číslu uvedenému v notýsku: LACAN, lékař, 30, rue de Lille, LIT 3001. Ale BLONDIN, avenue de la Grande-Armée, je jen jmenovcem spisovatele, jedná se o chirurga. Nacházím nejméně tři další lékaře. Nejprekvapivější je tento nález: TRILLAT, grafolog. Takže majitelka se zajímá i o další analýzy. Méně vážná jsou čísla kosmetického salonu a kožešníka z bulváru Saint-Germain-des-Prés. Začínám si představovat umělkyni parádnici. Zřejmě je velmi krásná... MICO-MEX, rue de Richelieu, import-export – nejspíš posílá své obrazy do ciziny. Z telefonního seznamu přecházím k zápisníku, od zápisníku ke Googlu, od Googlu k Wikipedii. Každý, byť nepatrný objev s sebou nese nádech vítězství.

Některá jména však zůstávají nerozluštitelná nebo neurčitelná. Camille? Katell? Paulette? Lorraine? Madeleine? Ženská jména, načmáraná jen pro potřebu

pisatelky, zná je natolik dobře, že nemusí uvádět příjmení. Vzpomínám si na několik slov Patricka Modiana z pátrání po Doře Bruderové: „Většinou o nich známe jediný údaj, adresu. A tato topografická exaktnost kontrastuje se vším, co se o nich nikdy nedozvíme – s bílým blokem neznáma a ticha.“

Záhadou zůstává i Achille de MÉNERBES. Zapsala si i jeho adresu: 22, rue Petite-Fusterie, Avignon, a telefonní číslo: 2258. Po sedmdesáti letech však tento muž jako by nikdy neexistoval. Nezanechal po sobě žádnou stopu. Proč se k tomu jménu tolik upínám? Kdybych se řídila rozumem, nechala bych ho být a přešla k dalšímu. Ale tenhle Achille je jako kousek izolepy, který se mi neustále lepí k prstu. A opravdu dobře udělal, že byl tak úporný! Pod lupou se totiž písmenka najednou jeví jinak. Četla jsem příliš rychle nebo nepozorně – majitelka notýsku nenapsala „Achille de“, ale „Architecte“! Architekt z Ménerbes... Musela mít ve vesnici Ménerbes v pohoří Luberon dům a kvůli stavebním pracím potřebovala služby architekta z nedalekého Avignonu.

Prsty se mi třesou, jako by na klávesnici počítače koktaly. Stránka vesnice Ménerbes na Wikipedii uvádí, že na počátku padesátých let tam pobývali dva malíři. Okamžitě vylučuji Nicolase de Staël; je totiž jedním z kontaktů v notýsku.

Druhé jméno patří ženě... malířce... fotografce... inspirátorce surrealistů..., která měla velmi blízko k Éluardovi a Balthusovi... analyzoval ji Lacan... Je to samozřejmě ona! Všecko sedí, všecko se skládá, vy-

světluje se i to, proč pod písmenem P chybí Picasso. V roce 1951, šest let po jejich rozchodu, si pochopitelně jeho číslo a adresu už nepoznamenávala. Možná v ruce nedržím „Picassa“, ale určitě zápisník Dory Maarové!

Mám pocit, že jsem křičela. Křičela jako fotbalista, který právě vstřelil branku, zařala jsem pěsti a vykřikla: „Yes!“ Potom jsem zavolala T. D. Zpropadený telefon, neozývá se. Na koho jiného bych mohla zakřičet: „Už to mám! Našla jsem ji!“?

„Nejdřív najdu, potom hledám,“ říkal Picasso. A to přesně udělám: dám se do hledání souvislostí, abych pochopila.

Theodora Markovitch
6, rue de Savoie,
Paris

Dora Maarová... Mám s ní spojených jen několik fotografií: do půl těla nahý Picasso, Picasso v proužkovaném tílku, Picasso malující *Guerniku*... A pak všechna plátna, na nichž ji namaloval nebo vyobrazil on coby „plačící ženu“, znetvořenou a zničenou bolestí.

Pochválen budiž Google: surfuji, klikám, spíš hl-tám, než čtu... „Dora Maarová, francouzská fotografka a malířka, milenka Pabla Picassa“, „Dora Maarová, pravým jménem Henriette Theodora Markovitchová, narozena 22. listopadu 1907 v Paříži“, „jediná dcera chorvatského architekta a francouzské matky pocházející z Tours“, „dětství tráví v Argentině, poté se vrací do Francie“, „přátelila se s Andréem Bretonem a dalšími surrealisty“, „milenka Georgese Bataille“. Data, města, jména. „Dora Maarová, významná osobnost 20. století“, „vysoce originální styl“. A všude odkazy na Picassa: „jiné ženy miloval vášnivěji, ale žádná jej tolik neovlivnila“, „Picasso ji přiměl, aby přestala fotografovat“, „Picasso ji opouští kvůli mladé Françoise Gilotové“. Útržky života,

střípky utrpení: pobyt v psychiatrické léčebně, elektrošoky, psychoanalýza, Bůh, samota...

Majitelka notýsku byla téměř deset roků (v letech 1936–1945) Picassovou milenkou. Předtím slavnou fotografkou. Potom malířkou, která zabředla do duševní choroby, posléze propadla mystice a konec života strávila v odloučení od světa.

Bavilo mě číst přívlastky, jimiž je zahrnována. S nadějí, že z oblaku slov se mi vykreslí její portrét: krásná, inteligentní, samotářská, svéhlavá, vznětlivá, vzteklá, povyššená, neústupná, exaltovaná, pyšná, důstojná, kultivovaná, autoritářská, snobská, ješitná, mystická, šílená...

Většina článků z tisku se vztahuje k jejímu úmrtí v roce 1997 anebo k aukci její pozůstalosti: vydražených dvě stě třináct milionů eur si rozdělil francouzský stát, odborní odhadci, aukční síně, genealogové a dvě vzdálené dědičky z Francie a Chorvatska, které se s ní nikdy nesetkaly.

Nakonec jsem si poznamenala následující větu, nevím, komu ji vlastně přisoudit, zkopírovaná se vyskytuje na mnoha internetových stránkách: „Role milenky a múzy Pabla Picassa zastínila veškeré její vlastní dílo.“ Jak krutá jsou mladší pokolení, když si pamatují jen na roli milenky a celoživotní dílo pohrbí ve stínu génia. Krutá a bez odvolání. Kdo dnes zná dílo Dory Maarové? Kdo si vzpomene, že patřila k málu žen-fotografek, jež mezi sebe vzali surrealisté? Kdo ví, že šedesát let života zasvětila malířství?

Její nejslavnější fotografie jsou Picassovy portréty. Ovšem ty nejužasnější pocházejí ještě z předchozí do-

by – záznamy snů, surrealistické koláže či sociálně dokumentární snímky. Když se potkala s Picassem, nebylo jí ještě ani třicet let, ale byla slavnější než Brasaï a Cartier-Bresson, s nimiž se přátelila. Sběratelé a významné galerie se dodnes při aukcích rvou o její snímky. V případě maleb tomu tak není, přestože ona sama jim přikládala mnohem větší význam.

O její životní osudy se zajímalo vícero autorů – vyšlo několik zasvěcených životopisů, romány volně inspirované jejím životem a několik obrazových publikací. Téměř všechny je napsaly ženy, kterým učaroval její osud, tajemná aura kolem tragické hrdinky, jež se – podobně jako Camille Claudelová nebo Adèle Hugoová – vášnivě dává a odevzdává. A teď jsem do jejich skupinky vtažená i já...

Dora musela začít se zápisy do notýsku v lednu 1951. V Paříži zrovna duje ledový severák. O Vánocích nasněžilo. V bytě v rue de Savoie musí být velmi chladno, tím spíš, že Dora šetří uhlím. Z kožené psací soupravy na mahagonovém stole vyňala jedno z plnicích per, jež jí daroval Picasso. Za šest let po jejich rozchodu se v pokoji nic nezměnilo – Dora stále spí v empírové posteli, v níž se milovali, a žije mezi jeho dárky, obrazy, plastikami a malými objekty sestavenými z bezcenných materiálů, kterých má plné zásuvky. Ani za nic by nenechala vymalovat – přetřít obrázky hmyzu, které její mistr pro zábavu nakreslil do prasklin v omítce, by byla svatokrádež.

Představuji si, jak pečlivě, stránku po stránce, vyplňuje maličký sešítek. Začíná jmény od písmene A,

pak pokračuje písmenem B. Abecední pořadí u jmen ovšem nedodržuje. Využívá toho, aby seznam protřídila, přičemž přátelé, kteří ji zradili, si už nezaslouží ani řádku. Nad dalšími váhá: mám si tohle jméno ještě zapsat? Některá z nich udržuje v seznamu spíš na památku, jako si schováváme fotografii nebo nějakou drobnost. Nejtěžší je vynechat zemřelé, kteří zůstávali ve starších zápisnících jako duchové. Když je vynechává, jako by je pohřbila podruhé...

Notýsek se podobá fotografii jejího světa z roku 1951 – vrstvy přátel a známých skládající se po léta na sebe, k nimž jistě přibýlo několik nových. Jak ale poznat, kdo z tohoto seznamu pro ni skutečně něco znamená? Kdo jí telefonuje? Která čísla vytáčí ona? Pokud by někdo objevil seznam v našem dnešním chytrém telefonu, z historie volání, pročtením esemesek a e-mailů a vyslechnutím hlasových zpráv by snadno vysledoval osoby, jež máme nejraději. Dozvěděl by se o nás úplně všechno...

Její zápisník je ale jako němý, mlčí jako hrob. Jaká škoda, že nemůže vyprávět o jemných rukou, s vždy nalakovanými nehty, jež se ho jemně dotýkaly a vytahovaly ho z kabelky. Mohl by nám říci, kteří z uvedených byli opravdovými přáteli. Vzpomněl by si na rozhovory, důvěrné zpovědi, smích, rozepře či slzy, jichž byl jediným svědkem. Zmínil by se i o chvílích osamění, kdy jediným společníkem byla kočka a on sám zůstával zavřený.

Dora si vytvořila ateliér z obývacího pokoje v bytě v rue de Savoie. Zavírala se do něj na celé dny, ně-

kdy i déle. „Musím se stáhnout do pustiny,“ svěřila se jednomu příteli. „Chci kolem svého díla vybudovat tajemnou auru. Musí v lidech vzbuzovat chuť si jej prohlédnout. Pořád mě na prvním místě znají coby Picassovu milenkou, nikoli jako malířku.“¹ Dochází jí, že musí začít znovu od nuly, dát zapomenout na *Plačící ženu*, začít psát nový příběh.

Uzavírá se však i ve chvílích, kdy už nemůže dál, kvůli sobě samé nebo kvůli svému malování. Když nedokáže vystát ani izolaci, ani přítomnost druhých. Když se nechce ukazovat se ztrhanými rysy a opuchlými víčky, už ne tak krásná jako dřív. Je příliš hrdá.

Vidím ji i listovat v notýsku jen tak, bez úmyslu vzít do ruky telefonní sluchátko, pouze pro ujištění, že zná tolik lidí. Defilující jména vytvářejí dojem setkávání s přáteli. A pak se přece jen přinutí vytočit číslo, znovu zavolá galeristovi, kadeřnici, manikérce, ozve se nějakému známému.

Picasso jí kdysi volával pokaždé, když vyrážel na oběd do španělské restaurace Catalan, na půli cesty mezi jejich bydlišti. S nenapodobitelným přízvukem, kterého se nikdy nezbavil, řekl: „Vycházím, pojdte dolů.“ Načež hrdá a pyšná Dora popadla kabelku a letěla ze schodů z druhého patra až na roh ulice, kde se scházeli. Často na něj musela čekat. Pokud se opozdila ona, Picasso na ni samozřejmě nečekal, ale držel jí místo u stolu.

V roce 1951 Dora stále chodí ke Catalanovi. Už ji nikdo nenutí tónem, jaký používal Picasso, „jít dolů“. Už by to nikomu nestrpěla! Jedině snad Bohu! Ano, „po Picassovi může přijít jedině Bůh,“ říkávala.